

بازتاب باغشهر تیموری در تهرنگ باغشهرهای صفوی (نمونه موردی: باغشهرهای سمرقند و اشرف)

پریسا اسماعیل زاده، دانشجوی دکترای معماری، آدرس رایانامه (Yookabed.mahoor@gmail.com)

چکیده

باغ سازی روشی است که ایرانیان برای خلق فضاهایی بهشت گونه در دل کویر از آن بهره برده اند و پیشینه بسیار کهنی در این سرزمین دارد. فن باغ سازی از ایران به دیگر نقاط جهان راه پیدا می کند، تیموریان پس از دیدن باغ های ایرانی نمونه های مشابه آنها را خلق کردند تا بدانجا که از نام های مشابه باغ های ایرانی برای باغ هایشان استفاده کردند. آن ها باغشهرهایی ساختند که سمرقند اولین آنها بود. دوره صفوی، دوره شکوه باغ سازی در ایران است و باغ های بسیاری به دستور شاه عباس احداث شدند. شاه عباس در ساخت باغشهر هایش شهر سمرقند را مدنظر داشت و بر همین اساس باغشهرهایی را در قزوین، اصفهان، اشرف، فرح آباد و... ساخت. این پژوهش با استفاده از روش میدانی و با رویکرد تاریخی توصیفی صورت گرفت و این نتیجه حاصل شد که باغشهرهای شاه عباس گرچه از باغشهر سمرقند الگو گرفته اند اما باغشهر سمرقند، خود بازتاب الگوی باغ سازی ایرانی است و می توان اذعان داشت که باغ شهرهای صفوی ریشه در باغ سازی کهن ایرانی دارند و با الگویی از پیش طراحی شده احداث گردیده اند، بر خلاف باغشهر سمرقند که به صورت ارگانیک بوده و هیچ گونه طرحی از پیش برای تعیین نشده بود.

واژه های کلیدی: باغشهر، عصر تیموری، سمرقند، عصر صفوی، اشرف البلاد

1- مقدمه

احترام به طبیعت از دیرباز در فرهنگ ایرانیان به چشم می خورد، آنان درخت را پنجمین عنصر مقدس می پنداشتند و به واسطه احترام وافر به این عنصر مقدس، ارتباطی نزدیک میان معماری و طبیعت (درخت) به وجود آوردند. باغ سازی ریشه ای کهن در فرهنگ ایران زمین دارد که چه پیش از اسلام و چه در دوره اسلامی، زیباترین باغ ها را خلق کرده اند. در طول تاریخ، معماری این سرزمین دستخوش تغییرات بسیاری شده و اقوام مختلفی پای بر این خاک نهاده اند. در این دوران اصول باغ سازی ایرانیان به کشورهای همجوار انتقال پیدا کرد، در دوران تیموری ما شاهد این قصه هستیم. پس از پیروزی های تیمور، سمرقند شهر باغ ها نامیده شد و آن را اولین باغشهر می نامند. اگرچه این شهر به لحاظ هندسی بر گرفته از باغ های ایرانی بود اما بر خلاف باغ های ایرانی در طراحی آن از هیچ طرح جامع و از پیش تعیین شده ای استفاده نشده است. در دوره صفویه نیز باغ شهرهایی در قزوین، اصفهان، اشرف (بهشهرکنونی) و... ساخته شدند که تحت تاثیر باغ شهر سمرقند طراحی شدند، الگوی اولیه باغ های سمرقند نیز الگویی کاملاً ایرانی می باشد اما این الگو با تغییراتی نوین مجدداً وارد باغ سازی ایرانی شد. هدف این نوشتار بررسی الگوهای شکل گیری، ویژگی های طراحی و مطالعه تطبیقی دو باغشهر سمرقند (تیموری) و باغشهر اشرف (صفوی) می باشد.